

Krivična djela počinjena iz mržnje i incidenti motivisani predrasudama u Bosni i Hercegovini:

Rezultati praćenja krivičnih djela počinjenih iz mržnje i
incidenata motivisanih predrasudama za 2015. godinu koje je
provela Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini

Uvod.....	3
1. Zakonodavne izmjene	4
2. Prikupljanje podataka i statističkih podataka	5
3. Pregled incidenata i odgovora/reakcija organa vlasti.....	5
3.1. Sudski predmeti	5
3.2. Primjeri incidenata u 2015. godini	7
3.3. Ključna zapažanja	10
3.4. Reakcije	11
4. Inicijative vladinog i nevladinog sektora u borbi protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje.....	12
4.1. Inicijative vladinog sektora	12
4.2. Inicijative nevladinog sektora	12
4.3. Korištenje društvenih medija	13
5. Ključne preporuke	14

Uvod

Prema podacima prikupljenim u sklopu projekta *Krivična djela počinjena iz mržnje* Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, najmanje 146 potencijalnih¹ incidenata motivisanih predrasudama prijavljeno je policiji u Bosni i Hercegovini (BiH) u 2015. godini. Najučestalija vrsta ovih incidenata bili su uvredljivi grafiti (24%), zatim verbalni napadi (21%), oštećenje vjerskih objekata/skrnavljenje grobalja (19%), isticanje simbola (18%), oštećenje imovine (14%) i fizičko nasilje (11%). Nacionalnost, odnosno etnička i vjerska pripadnost su se najčešće pojavljivale kao motiv; naime, u 85% incidenata žrtve su birane zato što su Bošnjaci/muslimani, Hrvati/katolici ili Srbi/pravoslavci. S druge strane, samo su dva incidenta (1%) protiv Roma (najbrojnije nacionalne manjine u BiH) i tri incidenta (2%) protiv seksualnih manjina prijavljena policiji. Tako mali broj incidenata obično se pripisuje neprijavlivanju incidenata protiv romske zajednice i seksualnih manjina.

Do incidenata motivisanih predrasudama na osnovu nacionalne, etničke ili vjerske pripadnosti najčešće je dolazilo na područjima u kojima žrtva pripada demografskoj manjini, to jest, na područjima nastanjenim povratnicima koji su raseljeni za vrijeme oružanog sukoba između 1992. i 1995. godine. U nekim slabije naseljenim i mono-etničkim područjima u BiH nije zabilježen nijedan incident u 2015. godini. Incidenti motivisani predrasudama na osnovu nacionalne, etničke i vjerske pripadnosti najčešći su bili u julu i augustu, kada se održavaju najvažnije komemoracije žrtava proteklog rata i kada značajan broj ljudi iz dijaspeore dolazi u posjetu BiH. Treba istaći da je 2015. godine donesena jedna pravosnažna osuđujuća presuda za krivično djelo počinjeno iz mržnje, a da su dvije osuđujuće i jedna oslobađajuća presuda donesene u vezi sa krivičnim djelom Izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje i netrpeljivosti² (oblik inkriminisanog govora mržnje). Veći broj incidenata kvalifikovan je kao „obično“ krivično djelo (tj. predrasuda nije razmatrana kao mogući motiv) ili kao prekršaj (npr. kršenje javnog reda i mira). Za detaljnije podatke vidjeti Tabelu jedan u dijelu 4.1.

U 2015. godini zabilježeno je smanjenje broja prijavljenih incidenata u odnosu na 2014. (146 u 2015. godini, a 163 u 2014.). Također je došlo do primjetne promjene u tipologiji incidenata, koji su u 2015. godini bili blaže inkriminacije nego u 2014. Naime, dok se 2015. godine smanjio procenat ukupnog broja prijavljenih incidenata oštećenja vjerskih objekata/skrnavljenja grobalja i fizičkog nasilja (19% u 2015. godini u odnosu na 33% u 2014. za oštećenje vjerskih objekata/skrnavljenje grobalja i 11% u 2015. godini u odnosu na 18% u 2014. za fizičko nasilje), u 2015. godini došlo je do povećanja broja manje teških djela u vidu ispisivanja uvredljivih grafita i isticanja simbola (24% u 2015. u odnosu na 21% u 2014. godini za uvredljive grafite i 18% u 2015. u odnosu na 6% u 2014. godini za isticanje simbola). Prevladavajući motiv i dalje je nacionalna, etnička i vjerska pripadnost, iako se

¹ U svrhu prepoznavanja potencijalnih krivičnih djela i incidenata počinjenih iz mržnje, Misija OSCE-a u BiH koristi sljedeći set indikatora koje je razvio OSCE: poimanje žrtve, odnosno svjedoka; komentari, pisane izjave, geste ili grafiti; rasne, etničke, spolne i kulturološke razlike između žrtve i počinioaca; organizirane grupe kao počinioци; ranija krivična djela i incidenti počinjeni iz predrasuda.

² Naziv je odabran kao generička referenca na član 145a KZ BiH, član 294a KZ RS, član 163 KZ FBiH i član 160 KZ BDBiH.

postotak incidenata u ovoj kategoriji smanjio za 7% u odnosu na 2014. godinu³. Usprkos brojevima koji sugerišu da je došlo do napretka u ovoj oblasti, i dalje ne postoje sistemska rješenja za ovu pojavu. Osim toga, retorika netolerancije i dalje dominira medijima i društvenim mrežama, stvarajući kontinuiranu klimu nelagode, zastrašivanja i nesigurnosti.

1. Zakonodavne izmjene

Za razliku od Republike Srpske (RS) i Brčko distrikta BiH, u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) čitav niz godina nije postojao sveobuhvatan zakonodavni okvir za borbu protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje, što je dovelo do pitanja načelo jednakosti pred zakonom i pravne sigurnosti građana. Izrađen je novi set izmjena i dopuna zakona koji je usvojila Vlada FBiH u novembru 2015. godine, da bi ga zatim Parlament FBiH usvojio u aprilu 2016. godine. Nove izmjene i dopune stupile su na snagu u junu 2016. godine. Ovaj proces odvijao se uz podršku Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini.

Na isti način kao u Republici Srpskoj i Brčko distriktu BiH, izmjene i dopune uvode model „diskriminacijskog osnova“⁴ u definiciju krivičnih djela iz mržnje što predstavlja značajan korak naprijed ka osiguravanju jednake zaštite diskriminiranih grupa. Zatvorena lista zaštićenih karakteristika ista je kao i u Krivičnom zakonu RS, i uključuje rasnu pripadnost, boju kože, vjersko uvjerenje, nacionalno ili etničko porijeklo, jezik, invaliditet, spol, seksualnu orijentaciju ili rodni identitet druge osobe.

Izmjene i dopune su takođe uvele motiv zasnovan na predrasudama, odnosno mržnji kao obaveznu otežavajuću okolnost koja se mora uzeti u obzir pri izricanju krivičnopravne sankcije. Osim toga, omogućena je bolja zaštita žrtava uvođenjem kvalifikovanih oblika krivičnih djela ubistva, teške tjelesne povrede, silovanja i oštećenja tuđe stvari, kada su počinjena iz mržnje.

Važnost reakcije/odgovora na krivična djela počinjena iz mržnje prepoznata je i u [Strategiji BiH za prevenciju i borbu protiv terorizma 2015-2020](#), koju je Vijeće ministara BiH usvojilo 8. jula 2015. godine. Krivična djela počinjena iz mržnje često mogu doprinijeti radikalizaciji i nasilju koji su prijetnja sigurnosnoj situaciji u zemlji. U skladu s tim, Strategija predviđa edukaciju sudija i tužilaca i policijskih službenika, uspostavljanje sistema za prikupljanje podataka i preventivne aktivnosti u vezi sa krivičnim djelima počinjenim iz mržnje⁵. Akcioni plan za provođenje Strategije pripremljen je u septembru 2015. godine.

³ Ukupni podaci o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i incidentima motivisanim predrasudama mogu se naći u [Monitoru mržnje](#), koji se objavljuje na mjesečnoj osnovi.

⁴ U modelu diskriminacijskog osnova, počinitelj namjerno bira žrtvu zbog njezine zaštićene karakteristike, ali, za razliku od modela na osnovu neprijateljstva, nije potrebno da postoji stvarna mržnja ili neprijateljstvo da bi se dokazalo krivično djelo.

⁵ Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini je izradila i dostavila svoje komentare u sklopu ovog procesa.

2. Prikupljanje podataka i statističkih podataka

Potreban je dodatni angažman organa vlasti na uspostavljanju sistematskog prikupljanja podataka o incidentima motivisanim predrasudama i krivičnim djelima počinjenim iz mržnje na nivou policije i pravosuđa. Postojeći mehanizmi za pružanje informacija Nacionalnoj kontakt osobi za krivična djela počinjena iz mržnje i dalje su *ad hoc* i nesistematski po svojoj prirodi. U izvještajima agencija za provođenje zakona u BiH, podaci o incidentima i krivičnim djelima motivisanim predrasudama nisu adekvatno razvrstani i evidentirani odvojeno od ostalih krivičnih djela kako bi mogli poslužiti u svrhu izvještavanja. Probni sistem „policijskog izvještavanja o incidentima“ koji je razvijen pod okriljem TAIEX-a⁶ u saradnji sa Direkcijom za koordinaciju policijskih tijela BiH ima tehničku mogućnost uvođenja razvrstavanja incidenata motivisanih predrasudama već na nivou policije. Međutim, trenutno se ova mogućnost nije stavila u funkciju. Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH (VSTV BiH) ima ograničene kapacitete za prikupljanje i razvrstavanje podataka o krivičnim postupcima koji se odnose na krivična djela počinjena iz mržnje. Osim najvažnijih preporuka datih VSTV-u BiH sadržanih u ovom izvještaju, također se preporučuje da se razmotre mogućnosti kako da se u postojećima bazama podataka koje koriste pravosudni organi⁷ posebno evidentira i predrasuda kao motiv u spisku krivičnih djela i kao otežavajuća okolnost, i to kada su u pitanju tužilačke i sudske odluke.⁸

3. Pregled incidenata i odgovora/reakcija organa vlasti

Pregled podataka pod ovim podnaslovom dobijen je iz rezultata praćenja incidenata i krivičnih djela kod kojih su bili prisutni „indikatori predrasuda“ koje je provela Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini, a zasniva se na incidentima prijavljenim policiji u BiH. Veliki broj evidentiranih slučajeva nisu bili istraženi, kvalifikovani ni procesuirani kao krivična djela počinjena iz mržnje.

3.1. Sudski predmeti

Status predmeta

2015	Krivično djelo počinjeno iz mržnje	Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti	Ostala krivična djela	Prekršaj
Pokrenuti predmeti	0	4	15	13
Predmeti u fazi suđenja	0	2	8	10
Okončani predmeti	1	3	8	12

⁶ Instrument Evropske Komisije za tehničku pomoć i razmjenu informacija.

⁷ CMS i TCMS.

⁸ Vidjeti Prikupljanje podataka o zločinima iz mržnje i mehanizmi monitoringa: praktični vodič, ODIHR, dostupan na <http://www.osce.org/sr/node/221736>

Pravosnažne presude

Optužba	Oslobađajuće presude	Osuđujuće presude	Kazna zatvora (mjeseci)	Novčana kazna (BAM ⁹)
Teška tjelesna povreda počinjena <i>iz mržnje</i>	0	1	6	0
Povreda mira pokojnika	0	1	Vaspitna mjera za maloljetnike	
Ubistvo	0	1	120	0
Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti	1	2	4	0
Teška krađa	0	1	3	0
Izazivanje opće opasnosti	0			0
Nedozvoljeno držanje oružja ili eksplozivnih materija	0	1	1	0
Nasilničko ponašanje	0	1	3 (uslovno 12)	0
Oštećenje tuđe stvari	0	2	9 (uslovno 24)	0
Laka tjelesna povreda	0	1		0
Ugrožavanje sigurnosti	1	0	0	0
Narušavanje nepovredivosti doma	0	2	1	1.500
Prekršaj (kršenje javnog reda i mira)	5	7	0	4.350

Pravosnažna presuda u predmetu teške tjelesne povrede počinjene iz mržnje

U junu 2015. godine, drugostepeni sud je donio pravosnažnu osuđujuću presudu i izrekao kaznu zatvora u trajanju od šest mjeseci licu srpske nacionalnosti, koji je u augustu 2013. godine napao dva Bošnjaka, povratnika, (oca i sina) koji su krenuli u džamiju Begsuju u Zvorniku (RS) da klanjanju Bajram-namaz. Kad su se približili džamiji, presreli su ih napadači, a jedan od napadača je, pod uticajem alkohola, započeo svađu oko korištenja vjerskog pozdrava „Selam alejkum“. Svađa je rezultirala fizičkim okršajem u kojem je stariji Bošnjak zadobio teške tjelesne povrede, a jedan od Srba lake tjelesne povrede.

Policija je prijavila ovaj incident Okružnom tužilaštvu u Bijeljini sa inicijalnom pravnom kvalifikacijom „nanošenje tjelesnih povreda“. Policija je i počinioce i žrtve tretirala kao osumnjičene. Na kraju je u policijskoj istrazi zaključeno da je samo osoba srpske nacionalnosti učestvovala u počinjenju krivičnog djela kvalifikovanog kao nanošenje teške tjelesne povrede iz mržnje. Usprkos inicijalnoj kvalifikaciji djela koju je dala policija, tužilaštvo je naknadno prepoznalo mržnju kao element bića krivičnog djela, što je dovelo do promjene pravne kvalifikacije djela.

⁹ 1 BAM = EUR 0.51

Iako je predmet presuđen kao krivično djelo počinjeno iz mržnje, prvostepeni sud je kaznio počiniooca kaznom zatvora od tri mjeseca, što je ispod zakonskog minimuma propisanog za ovu vrstu krivičnog djela¹⁰, cijeneći nekoliko olakšavajućih okolnosti kao jednu naročito olakšavajuću okolnost. Drugostepeni sud potvrdio je presudu prvostepenog suda, ali je povećao kaznu zatvora na šest mjeseci, što je još uvijek ispod propisanog zakonskog minimuma.

Ubistvo u Kozluku (djelo nije kvalifikovano kao ubistvo počinjeno iz mržnje)

U aprilu 2014. godine, starijeg Bošnjaka - povratnika u selo Kozluk kod Zvornika (RS), sjekirom je svirepo ubio u njegovom dvorištu njegov komšija Srbin, na pravoslavni Uskrs. Ubistvo je uslijedilo nakon svađe u kafani ranije te večeri o oružanom sukobu 1992-1995. i odbijanja žrtve da uzme uskršnja jaja koja mu je ponudio počinilac. Ubrzo nakon što je otkriveno tijelo žrtve, policija je identifikovala osumnjičenog i uhapsila ga. Počinilac je optužen za osnovni oblik krivičnog djela ubistva.

Ovo ubistvo rezultiralo je velikom zabrinutošću lokalne zajednice i cijele BiH, a privuklo je i značajnu pažnju medija.

U februaru 2015. godine, prvostepeni sud je oglosio optuženog krivim i osudio ga na kaznu zatvora u trajanju od deset godina. Žalbeni postupak okončan je u junu 2015. godine potvrđivanjem prvostepene presude. Predrasuda kao motiv nije istaživana, niti je tužilac naveo predrasudu kao motiv u optužnici u sklopu prvostepenog i žalbenog postupka usprkos činjenici što su neki svjedoci nedvojbeno potvrdili da je ona bila motiv svađe.

3.2. Primjeri incidenata u 2015. godini

Fizičko nasilje u Kotor Varoši

U julu 2015. godine, u Vrbanjcima, opština Kotor Varoš (RS), tri maskirana lica napala su povratnika bošnjačke nacionalnosti na cesti Vrbanjci – Banja Luka. Počiniooci su mu na stomaku urezali krst i četiri ocila. Žrtva je kombijem krenula u nabavku robe za svoju trgovinu. Na osnovu izjave koju je dao, presrela su ga tri maskirana muškarca, od kojih su dvojica imala pištolj. Udarcem u glavu, napadači su ga onesvijestili. Kada je došao svijesti, ležao je pored kombija na sporednoj cesti, bez majice, a na sebi je imao niz povreda – jedna od povreda bila je u obliku krsta sa ocilima na stomaku, druga u istom obliku na leđima, a pokušali su mu urezati isto i na prsa. Nakon napada, on je otišao kući i nakon razgovora sa porodicom prijavio je incident policiji. Policija ga je ispitala, fotografisala povrede i poslala ga u bolnicu. On je rekao policiji i tužiocu da ne sumnja ni na koga, naglašavajući da nije siguran jesu li napadači bili Srbi. Imao je dosta novca na suvozačevom sjedištu u vrijeme napada, ali su napadači samo uzeli njegov mobilni telefon.

Isticanje uvredljivih simbola u Doboju

U martu 2015. godine, u Doboju (RS), fudbalska navijačka grupa „Vojvode“ okupila se u gradskom parku da pruži podršku udruženju vojnih veterana koji su demonstrirali protiv

¹⁰ Raspon kazne je od jedne do osam godina zatvora.

načelnikove odluke da Doboj postane član *Zajednice turskih opština*¹¹. Navijači su nosili transparent sa sloganom „Poturice odvratne mnogo ste nam mrski, Doboj je bio i ostaće Srpski!“. Lokalna Koalicija za borbu protiv mržnje, lokalni fudbalski klub Sloga i Savez nacionalnih manjina dobojske regije osudili su ovaj incident.

Fizičko nasilje u Sarajevu nad motociklistima iz Srbije

U maju 2015. godine, grupa od 30 navijača fudbalskog kluba Sarajevo fizički je napala četvoricu motociklista iz Čačka u Srbiji, koji su bili u turističkoj posjeti Sarajevu, nakon motorijade održane na Palama (RS). Četvorica povrijeđenih motociklista prijavila je incident u ambulanti na Palama, čije je osoblje o tome obavijestilo Policijsku upravu Pale. Policija je uzela izjave od oštećenih o incidentu i obavijestila policiju Kantona Sarajevo. Prema izjavama, grupa od 30 nepoznatih lica najprije im je prijetila da će ih zaklati, verbalno ih napadala nazivajući ih „četnicima“, a zatim ih udarala rukama i nogama. Nakon toga su uspjeli pobjeći napadačima. Dok su bježali, vidjeli su policajce, kojima su prijavili incident. Policija ih je otpratila do izlaza iz Sarajeva koji vodi prema Palama. Policijska uprava Pale o incidentu je obavijestila Ministarstvo unutrašnjih poslova RS, Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, kao i Ambasadu Republike Srbije u Sarajevu. Motociklistički klub iz Tuzle (FBiH) osudio je incident i uputio pismo Ministru unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo zahtijevajući da postupi u skladu sa zakonom i provede istragu i procesuiru odgovorne za ovaj napad.

Uvredljivi grafiti u Osmacima

U junu 2015. godine, nepoznati počinitelj/i ispisali su grafit na fasadi Osnovne škole „Aleksa Šantić“ u Osmacima (RS): „Naser O. Kravica – Hej, Ko na Božić dođe“¹². Osim toga, grafit se pojavio i na potpornom zidu na školskom igralištu koji je glasio „Ko na Božić u Kravicu dođe i Čekamo zapovijed Generalu Naseru Oriću“.

Uvredljivi grafiti u Tesliću

U augustu 2015. godine, prijeteći grafit sa sadržajem „Mi Srbi ne pijemo vina, napićemo se krvi Hrvatima svima“ i krst sa četiri ocila pojavili su se na mjesnom domu u selu Studenci, opština Teslić (RS), u kojem je većinsko hrvatsko stanovništvo. Policija je pravodobno provela uviđaj i utvrdila da su uvredljivi grafiti ispisani na javnog zgradi, ali i na obližnjem sportskom igralištu. Izvještaj je podnesen nadležnom tužiocu, koji je incident kvalifikovao kao Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti. Počinioci nisu identifikovani. Stanovnici sela su isti dan prefarbali grafite. Predstavnik lokalne zajednice javno je osudio incident i pozvao da se ne podižu tenzije.

¹¹ [„Savez turskih opština“](#) je organizacija osnovana s ciljem uspostavljanja saradnje sa zemljama i regionima u kojima se govori turski jezik i njegovi dijalekti, kao i sa lokalnim upravama i savezima u mjestima koja imaju geografsku, historijsku i kulturološku vezu sa Turskom, pružajući podršku njihovom razvoju i osiguravajući očuvanje nasljeđa dotičnog grada. Savez ima 1001 članicu iz 16 zemalja.“ Doboj je odlučio da se pridruži Savezu kao preduslov za pristup fondovima za oporavak od poplava i klizišta iz maja 2014. godine.

¹² Protiv generala Nasera Orića vođen je postupak pred MKSJ za komandnu odgovornost jer nije preduzeo mjere da spriječi napad na Kravice na pravoslavni Božić 1993. godine, u kojem je veliki broj Srba, uključujući i civile, poginuo i bio ranjeni, a došlo je i do masovnog uništenja imovine. U postupku je oslobođen od optužbi.

Verbalni napad u Tesliću

U augustu 2015. godine, došlo je do incidenta u selu Slatina, opština Teslić (RS). Prema izvještaju policije, tri mladića srpske nacionalnosti koja su od ranije poznata policiji, vozila su se kroz selo sa većinski hrvatskim stanovništvom izvikujući uvrede i prijetnje na etničkoj osnovi. Zatim su se zaustavili ispred jedne kafane u selu i napali ljude koji su tu slavili katolički praznik Velike Gospe. Jedan od gostiju zadobio je lake tjelesne povrede. Reakcija policije je bila pravodobna i sva tri počinioca su uhapšena.

Počinioci su u vrijeme počinjenja bili pod uticajem alkohola i bili su poznati policiji kao skloni nasilju i problematičnom ponašanju. Policija je žrtvu koja je izrazila zabrinutost za vlastitu sigurnost uputila na ljekarski pregled i pribavljanje medicinskog nalaz o povredama. Kako bi spriječila dalju eskalaciju nasilja, policija je povećala broj patrola na tom području. Dežurni tužilac je bio informiran o aktivnostima policije u vezi sa incidentom. Incident je tužilac inicijalno kvalifikovao kao krivično djelo nasilničkog ponašanja. Politička stranka HDZ 1990 objavila je saopštenje u vezi sa oba incidenta u kojima su naveli da je situacija u kojoj se nalaze hrvatski povratnici u Tesliću ozbiljna i da ima za cilj zastraživanje. Također su naveli da su desetine hrvatskih kuća i druge imovine vandalizirani i uništeni tokom 2014. godine.

Rasistički ispad u Zenici

Tokom utakmice Premijer lige BiH između FK Čelik i FK Sarajevo koja se igrala u Zenici (FBiH), mediji su zabilježili incidente koje su izazvali domaći i gostujući navijači, uključujući napade navijača FK Sarajevo na policijske službenike koji su osiguravali utakmicu, te rasistički ispad, koji je rezultirao prekidom utakmice u trajanju od 20 minuta. U kasnijem obraćanju medijima, predstavnici FK Sarajevo izjavili su da su navijači FK Čelik na rasnoj osnovi vrijeđali nigerijskog igrača Sarajeva, Harmonyja Ikandea, glasajući se kao majmuni, između ostalog i u trenutku kada je izlazio iz igre nakon zamjene. Mediji su objavili video na kojem se vidi i čuje dobacivanje navijača FK Čelik Ikandeu. FK Sarajevo je izrazilo svoje razočarenje i osudilo „rasnu diskriminaciju i nacionalizam izražen za vrijeme utakmice“. Kasnije je podnesena krivična prijava zbog nasilničkog ponašanja navijača FK Sarajevo. Rasistički ispad nije uvršten u prijavu.

Verbalni napad protiv Roma

U martu 2015. godine, u centru za kolektivni smještaju u Bukviku, Brčko distrikt BiH, muž i žena (bošnjačke i srpske nacionalnosti) verbalno su napali Romkinju na etničkoj osnovi i zaprijetili joj da će je izbaciti iz centra za kolektivni smještaj. Zauzvrat je Romkinja verbalno napala njih dvoje, nazivajući lice srpske nacionalnosti „četnikom“ i verbalno ga napadajući na etničkoj osnovi. Policija je sve troje novčano kaznila u prekršajnom postupku za remećenje javnog reda i mira, ali se samo Romkinja teretila za vrijeđanje na etničkom i nacionalnom osnovu i za to bila novčano kažnjena.

Incident ispred džamije

U augustu 2015. godine, na katolički blagdan Velike Gospe, grupa od desetak mladića hrvatske etničke pripadnosti dovezla se u selo Omerovići, općina Tomislavgrad (FBiH). Počinioci su stavili plinsku bocu na ulaz u lokalnu džamiju i pustili plin. Zatim su verbalno napali stanovnike Bošnjake/muslimane na etničkom, odnosno vjerskom osnovu i demolirali im automobile koji su bili parkirani u blizini. Policija je uhapsila počinitelje i podnijela krivičnu prijavu za Izazivanje narodnosne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti. Nadležni sud odredio je jednomjesečni pritvor za osam osumnjičenih sa dvojnim državljanstvima (BiH/hrvatsko i BiH/švicarsko). Ovaj incident javno je osudio načelnik

Tomislavgrada, lokalni i kantonalni odbori hrvatskih političkih stranaka i Islamska zajednica BiH.

Skrnavljenje pravoslavnog groblja

U junu 2015. godine, oskrnavljeno je pravoslavno groblje u Osjeku, općina Ilidža (FBiH). Nekoliko nadgrobni spomenika je oštećeno crvenom bojom. Također je krst sa jednog groba premješten na drugi, polomljeno je nekoliko mramornih vaza, a sa jednog groba je ukradeno osam mesinganih ručki. Policija je identifikovala dva maloljetna lica kao počinitelje. Potpredsjednik FBiH iz srpskog naroda javno je osudio ovaj incident. I u prošlosti je bilo sličnih incidenata na istom groblju.

Grafiti na Adventističkoj crkvi

U januaru 2015. godine, u Prijedoru (RS), nepoznati počinitelj/i sprejem su ispisali krst i ocila na zidu Adventističke crkve u centru grada. Policija je obavila uviđaj i sačinila preliminarni izvještaj.

Skrnavljenje katoličkog groblja i oštećenje župnog ureda

U septembru 2015. godine, u Zavidovićima (FBiH), nepoznati počinioci ukrali su metalne vaze sa lokalnog katoličkog groblja i oštetili jedan nadgrobni spomenik. Nepoznati počinioci također su provalili u župni ured i ukrali manju svotu novca. U obraćanju medijima, župnik je izrazio nadu da će organi vlasti raditi više da zaštite vjerske objekte i vjernike.

Homofobni incident

U maju 2015. godine, na fudbalskoj utakmici između FK Sarajevo i FK Željezničar u Novom Sarajevu (FBiH), navijači FK Sarajevo istakli su veliki transparent uvredljivog sadržaja protiv LGBT populacije¹³. Ovaj incident desio se povodom Međunarodnog dana protiv homofobije. Direktor mreže *Fudbal protiv rasizma u Evropi*, Piara Powar, istakao je da je ovo bio jedan od najgorih primjera homofobije u toj fudbalskoj sezoni. Powar je također pozvao organe vlasti u BiH da reaguju na ovaj incident i naglasio da transparent nije bio uklonjen u toku utakmice, usprkos velikom broju policijskih snaga prisutnih na stadionu. Centar za pravnu pomoć za žene iz Zenice također je javno osudio ovaj incident.

3.3. Ključna zapažanja

Napori uloženi u edukaciju policijskih službenika, tužilaca i sudija u oblasti borbe protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje donijeli su samo ograničene rezultate u smislu kvalitete istraga, pravilne kvalifikacije krivičnih djela i izricanja adekvatnih krivičnih sankcija. Takav ishod dijelom se može pripisati i neadekvatnom zakonodavnom okviru u FBiH, kao što je istaknuto u prvom dijelu izvještaja. Istraživanje predrasuda kao motiva još uvijek nije na zadovoljavajućem nivou. Umjesto provođenja istrage o mogućim motivima zasnovanim na predrasadama, tužiocima se često odlučuju na kvalifikovanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje kao krivičnog djela Izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti. Ovo se dešava ne samo u slučaju verbalnog napada ili drugih oblika govora mržnje, nego i u

¹³ „U čast sutrašnjeg praznika vašeg, napušite se dobro k... našeg“ (17. maj je Međunarodni dan protiv homofobije).

slučaju fizičkog nasilja ili oštećenja imovine motivisanih predrasudama. Osim toga, značajan broj incidenata rješava se u prekršajnom postupku ili kao „obično“ krivično djelo bez (bez elementa predrasude). Shodno tome, identifikovana su sljedeća problematična područja: predrasuda kao motiv se ne istražuje čak ni kada postoji jedan ili više indikatora predrasuda, te tako ta pobuda ostaje nesankcionisana; neuspjeh u dokazivanju krivičnog djela Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje razdora i netrpeljivosti vodi do nekažnjivosti; veoma blaga kaznena politika (i za krivična djela koja nisu motivisana predrasudama), s najčešće izrečenom kaznom koja se kreće oko ili ispod zakonskog minimuma; prava žrtve u postupku su veoma ograničena i većinom zavise od volje i spremnosti tužioca da uzme u obzir interes žrtve i uputi je u prava, što je rezultiralo situacijom u kojoj nijednoj od žrtava u prijavljenim incidentima nije obezbijedena pravna pomoć; problem blaže kvalifikacije djela kada se incident odmah kvalifikuje kao prekršaj i posljedična nemogućnost pokretanja krivičnog postupka zbog opasnosti od kršenja načela *ne bis in idem*.

Obuka policijskih službenika, tužilaca i sudija u oblasti primjene odredaba koje regulišu krivična djela počinjena iz mržnje je dugoročan i kontinuirani proces. Taj proces uključuje i to da praktičari steknu znanja i vještine, ali i da se podigne svijest o predrasudama i njihovom razumijevanju, te o potrebi pružanja zaštite ugroženim grupama i osiguravanju bezbjednijeg društva.

3.4. Reakcije

U 2015. godini, bilo je 96 reakcija vjerskih vođa, organa vlasti i civilnog društva, a povodom 41 potencijalnog incidenta motivisanog predrasudama. Javni dužnosnici su bili najaktivniji u javnim osudama incidenata ove vrste, zatim vjerske vođe, pa predstavnici civilnog društva. Lokalni aktivisti proveli su više aktivnosti na uklanjanju uvredljivih grafita. Najveći broj javnih osuda objavljen je u vezi sa incidentom koji se desio u Prijedoru (RS) u augustu 2015. godine, kada je grupa mladića srpske nacionalnosti verbalno vrijeđala i fizički napala grupu mladića bošnjačke nacionalnosti.

U poređenju sa 2014. godinom, kada je osuđeno više od jedne trećine incidenata i krivičnih djela počinjenih iz predrasuda, u 2015. godini je taj broj pao na manje od jedne trećine. Koalicije za borbu protiv mržnje¹⁴, neformalne lokalne grupe NVO-a u BiH okupljenih oko ideje promoviranja tolerancije i društvene kohezije (*Supergrađani* i *Supergrađanke*), reagovala su na incidente i izdale 11 javnih osuda. Reakcije su se manifestirale i u aktivnostima provedenim u lokalnim zajednicama nakon incidenata, a u cilju smanjenja tenzija i sprečavanja mogućih novih incidenata (npr. radio programi sa predstavnicima lokalnih organa vlasti nakon terorističkog napada u Zvorniku, ulična aktivnost Zid tolerancije nakon incidenata u Prijedoru, posjećivanje žrtava u znak podrške, itd.).

Ovaj trend bi se mogao povezati sa ranije navedenom promjenom tipologije incidenata evidentiranih u 2015. godini.

¹⁴ Uz podršku Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini.

4. Inicijative vladinog i nevladinog sektora u borbi protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje

4.1. Inicijative vladinog sektora

U 2015. godini, Centri za edukaciju sudija i tužilaca u FBiH i RS, kao i entitetske Policijske akademije organizirali su obuku na temu krivičnih djela počinjenih iz mržnje za sudije, tužioce i policijske službenike.¹⁵ Održana su četiri seminara za 80 sudija i tužilaca i dva seminara za 46 policijskih službenika.

U 2015. godini, lokalni organi vlasti u pet lokalnih zajednica¹⁶ u BiH usvojili su Akcioni plan za koheziju zajednice usmjeren na efikasniju prevenciju, odnosno reakciju na incidente motivisane predrasudama.¹⁷

Nacionalna kontakt osoba za krivična djela počinjena iz mržnje – službenik Ministarstva sigurnosti BiH – uzela je aktivno učešće u aktivnostima vezanim za borbu protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

4.2. Inicijative nevladinog sektora

U 2015. godini, 19 lokalnih **koaliciona za borbu protiv mržnje** provele su oko sto aktivnosti u sljedećim oblastima:

1. *Preventivne aktivnosti*: Promoviranje tolerancije i kohezije, uključujući radionice sa učenicima svih uzrasta, sajmovi tolerancije, sportska takmičenja, kulturne manifestacije i radio programi.
2. *Alternative mržnji*: Uklanjanjem uvredljivih grafita i radom na projektima korisnim za zajednicu, poput popravljivanja javnih dječjih igrališta, koalicije su članovima zajednice koji su možda bili u opasnosti od radikalizacije ili uticaja aktivnosti ili inicijativa organiziranih grupa mržnje (tzv. „hate groups“), pokazale aktivnosti koje su korisne njihovoj zajednici te im tako pružili alternativnu mogućnost da izraze mišljenje ili stav.

Koalicije za borbu protiv mržnje također su organizovale i Mjesec tolerancije (16. oktobra do 17. novembra 2015. godine) i provele 50 relevantnih aktivnosti na 19 lokacija u cijeloj BiH. Te aktivnosti promovirale su toleranciju, uzajamno poštovanje i koheziju u zajednici. Ovo je bio prvi put da su koalicije koristile isti vizuelni identitet (štampane transparente, naljepnice i majice) i slale iste, koordinirane poruke u cijeloj BiH. Koalicije za borbu protiv mržnje također su bile uključene u proces javne rasprave koji je prethodio usvajanju Strategije BiH za prevenciju i borbu protiv terorizma 2015-2020.

¹⁵ U saradnji sa Misijom OSCE-a u Bosni i Hercegovini.

¹⁶ Višegrad, Doboj, Vitez, Zavidovići i Brčko distrikt BiH.

¹⁷ Ovaj proces je podržala Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini.

Sarajevski otvoreni centar je 2015. godine nastavio sa provođenjem dvogodišnjeg projekta pod nazivom *Borba protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje u BiH* koji je finansirala Stalna misija Kraljevine Nizozemske pri OSCE-u u Beču¹⁸. U sklopu ovog Projekta održano je šest seminara za 155 policijskih službenika u FBiH o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i jedan seminar za 24 sudska i tužilačka pripravnika. Osim toga, održana su i dva seminara za 40 predstavnika organizacija civilnog društva. Kao dio Projekta, snimljena su dva edukativna videa na temu [predrasude i stereotipi](#), [krivična djela počinjena iz mržnje i govor mržnje](#), jedna [infografika](#), kao i jedan obrazovni dokumentarni film.

Međureligijsko vijeće BiH objavilo je svoj peti [godišnji izvještaj](#) o napadima na vjerske objekte i druga mjesta od značaja za crkve i vjerske zajednice u BiH.

U maju 2015. godine, nevladina organizacija **Asocijacija za demokratske inicijative** (ADI) inicirala je kontakt sa žrtvama u pokrenutim sudskim postupcima kako bi im obezbijedila pravnu pomoć. ADI je uspješno stupio u kontakt sa dvije žrtve i razgovarao s njima o mogućnosti podnošenja imovinskopravnog zahtjeva.

4.3. Korištenje društvenih medija

U 2015. godini, osnovan je Tim za društvene medije¹⁹ čiji je zadatak bio da osmisli strategije i izradi materijale koji će se koristiti na društvenim mrežama, promovira aktivnosti koalicija za borbu protiv mržnje i osmisli pozitivne narative. Prvu kampanju Tim je vodio u Mjesecu tolerancije (od 16. oktobra do 17. novembra 2015. godine), kada je provedeno pedeset aktivnosti u 19 gradova širom BiH. Tim za društvene medije pripremio je promotivne materijale, audio-vizuelne poruke i izvještavao o radu koalicija na terenu. Tim se sastoji od 11 stalnih članova i šire grupe volontera koji su članovi koalicija za borbu protiv mržnje. Tim za društvene medije je odnedavno jači za dva člana iz Savjetodavne grupe mladih (YAG)²⁰. Tim za društvene medije podržava i OSCE-ovu kampanju #UnitedCVE stvaranjem pozitivnih narativa i radom sa mladima.

Internetski alati za informacije o incidentima zasnovanim na predrasudama i krivičnim djelima počinjenim iz mržnje kao i kontra-narativima:

- [Monitor mržnje](#) – mjesečna infografika sa podacima, statističkim podacima i trendovima sublimiranim iz baze podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, a odnose se na potencijalne incidente motivisane mržnjom ili krivična djela počinjena iz mržnje i reakcije pravosudnog sektora, lokalnih organa vlasti i civilnog društva na njih, uključujući i dugoročne aktivnosti u svrhu prevencije.
- [Supergrađani/Supergrađanke](#) – internetski alat za mapiranje potencijalnih incidenata počinjenih iz mržnje koje prijavljuju i unose sami građani, reakcije na te incidente i inicijative usmjerene ka njihovoj prevenciji.

¹⁸ Projekt se provodi u saradnji sa Misijom OSCE-a u Bosni i Hercegovini od oktobra 2014. do decembra 2016. godine.

¹⁹ Uz podršku Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini.

²⁰ Interna grupa koja djeluje pri Misiji OSCE-a u Bosni i Hercegovini, osnovana 2014. godine.

- [Supergrađani/Supergrađanke Facebook stranica](#), sa novostima i fotografijama vezanim za aktivnosti koje provode koalicije za borbu protiv mržnje
- [@SupergrađaniKe](#) Twitter račun
- [SupergrađaniKe](#) Instagram račun
- [SupergrađaniKe](#) YouTube račun

5. Ključne preporuke

Umjesto davanja novih preporuka, Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini želi još jednom ponoviti i naglasiti svoje ranije preporuke koje su i dalje relevantne,²¹ a koje su sadržane u izvještaju iz 2012. godine pod nazivom [Borba protiv krivičnih djela počinjenih iz mržnje](#). Ove preporuke su u skladu sa obavezama koje su preuzele sve države članice OSCE-a, uključujući i Bosnu i Hercegovinu, a sadržane su u Odlukama Ministarskog vijeća OSCE-a koje se tiču krivičnih djela počinjenih iz mržnje²²:

Ministarstvu sigurnosti BiH da:

- Uspostavi mehanizam za konsultacije između agencija za provođenje zakona, civilnog društva i predstavnika žrtava;
- Bude centralna institucija za prikupljanje svih podataka i razvrstanih statističkih podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje u BiH, te da radi na uspostavi usklađenijeg načina prikupljanja podataka na svim nivoima (entitetskom i kantonalnom);
- Omogući potrebne uslove za rad i pruži podršku Nacionalnoj kontakt osobi za krivična djela počinjena iz mržnje u BiH da ispuni svoju ulogu i izvrši povjerene zadatke koji uključuju osiguravanje pouzdanih podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, te njihovo prosljeđivanje ODIHR-u jednom godišnje.

Entitetskim ministarstvima unutrašnjih poslova i policiji da:

- Ministarstva osiguraju da svi službenici za provođenje zakona imaju potrebno znanje i vještine za otkrivanje pokazatelja predrasuda i sprovođenje detaljne, ekspeditivne i nezavisne istrage;
- Ministarstva osiguraju da službenici za provođenje zakona koji rade na predmetima krivičnih djela počinjenih iz mržnje imaju priliku za kontinuiranu obuku;
- Policija ukaže tužiocu na eventualno postojanje predrasude kao motiva i pokazatelja predrasuda, te da potiče efikasnu komunikaciju između policije i tužilaštva;
- Ministarstva potaknu provedbu strategija rada policije u zajednici i da uspostave blizak odnos sa liderima ugroženih grupa, posebno povratničkih zajednica, koje su često žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje;

²¹ Preporuke zakonodavnim organima Federacije BiH i Ministarstvu pravde Federacije BiH o usvajanju neophodnih zakonodavnih izmjena i dopuna koje se odnose na krivična djela počinjena iz mržnje i entitetskim ministarstvima unutrašnjih poslova da uključe specijaliziranu obuku o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje u plan i program obuke policijskih akademija su implementirane.

²² Odluke Ministarskog vijeća OSCE-a br. [4/03](#), [12/04](#), [10/05](#), [13/06](#), [10/07](#), [9/09](#) i [4/13](#).

- Ministarstva preuzmu vodeću ulogu u organizaciji i koordinaciji aktivnosti na pokretanju, razvijanju i uspostavi mehanizama za prikupljanje i vođenje podataka (uključujući razvrstane podatke) o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje. Ovi podaci trebaju obuhvatati: Broj i vrstu djela izazvanih predrasudama, koja su prijavljena policiji, broj procesuiranih djela izazvanih predrasudama i vrste izrečene kazne, uključujući prekršajni postupak.

Općinskim organima vlasti da:

- Osuđuju incidente izazvane predrasudama na odgovarajući i dosljedan način uz poštovanje pretpostavke nevinosti, te dostojanstva pojedinca (osumnjčenog i žrtve) i grupa kojima pripadaju, sa krajnjim ciljem da spriječe i ograniče potencijalni širi učinak takvih incidenata;
- Odmah poduzmu radnje u svrhu suprostavljanja ispoljavanju netolerancije, naprimjer, uklanjanjem grafita kojima se izražavaju predrasude ili pružanjem podrške obnovi javnih objekata koji su oštećeni tokom izvršenja ovakvih krivičnih djela;
- Osmisle i uspostave sveobuhvatne programe ili inicijative koje će primarno imati za cilj da podignu svijest javnosti o destruktivnom uticaju krivičnih djela počinjenih iz mržnje; poticati toleranciju i razumijevanje kroz edukativne kanale i političke odluke; i raditi na kreiranju drugih općih preventivnih mjera koje se odnose na krivična djela počinjen iz mržnje u BiH, i to kroz rad Bezbjednosnih foruma i vijeća;
- Uspostave pouzdan i sveobuhvatan servis podrške za žrtve incidenata motiviranih predrasudama, i njeguju saradnju sa drugim agencijama i organizacijama civilnog društva koje mogu pružiti pomoć žrtvi.

Visokom sudskom i tužilačkom vijeću BiH i centrima za edukaciju sudija i tužilaca da:

- Vijeće i centri poduzmu mjere, uključujući uvođenje sveobuhvatne i specijalizirane obuke, na pružanju pomoći tužiocima i sudijama da na odgovarajući način procesuiraju krivična djela počinjena iz mržnje;
- Vijeće nastavi sa ažuriranjem baze podataka VSTV-a sa sudskim odlukama u svim predmetima krivičnih djela počinjenih iz mržnje, radi uspostave temelja za solidnu i dosljednu sudsku praksu.

Sudijama da:

- Kod odmjeravanja kazne uzimaju u obzir zakonsku mogućnost strožeg kažnjavanja krivičnih djela motiviranih predrasudama i da u presudi detaljno obrazlože izrečenu kaznu. Naprimjer, kada se odluči za izricanje uslovne osude, sud mora uzeti u obzir određene okolnosti propisane krivičnim zakonom i obrazložiti presudu;
- Pruže smjernice za primjenu i tumačenje odredbe „izazivanja mržnje“ tako što će, naprimjer, kao referencu koristiti bazu podataka sudskih presuda VSTV-a radi uspostave dosljedne sudske prakse.

Tužilaštvima da:

- Osiguraju da tužiocima posjeduju potrebno znanje da mogu prepoznati predrasudu kao motiv, te da su upoznati sa relevantnom zakonskom mogućnošću strožeg kažnjavanja kvalifikovanih oblika određenih krivičnih djela i prava na podnošenje imovinskopravnog zahtjeva kada se radi o predrasudi kao motivu;
- Podrže efikasan odnos i komunikaciju u radu sa policijom kada se radi o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, te da im na raspolaganju stoji mogućnost da zatraže dodatne istražne radnje kada postoje naznake predrasuda kod počinjenja djela;
- Upoznaju žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje sa pravom na podnošenje imovinskopravnog zahtjeva, te da u vezi s tim prikupe potrebne dokaze.

Organizacijama civilnog društva da:

- Pomognu žrtvama krivičnih djela počinjenih iz mržnje kroz pružanje usluga i zastupanje, kao što su: pružanje pomoći kod prijavljivanja krivičnog djela; zastupanje žrtve; posredovanje između žrtve i lokalnih organa vlasti, agencija za provođenje zakona i pravosudnih organa; davanje savjeta;
- Vršu monitoring i podižu svijest javnosti o krivičnim djelima i incidentima počinjenim iz mržnje u BiH.